

Obszar kompetencji społecznych jest obszarem ściśle związanym z funkcjonowaniem w społeczeństwie (efektywnym funkcjonowaniem w różnych sytuacjach), który warunkuje nawiązywanie pozytywnych interakcji i relacji z innymi osobami. Z obszarem tym powiązane są także kompetencje emocjonalne odpowiedzialne za identyfikowanie, ale też i regulowanie emocji.

Rozwój społeczny dzieci z ASD

Na temat rozwoju społeczno-emocjonalnego dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu powstało wiele opracowań naukowych i publikacji, w których można m.in. znaleźć informację, że jednym z podstawowych, osiowych objawów autyzmu jest **osłabiona zdolność funkcjonowania w związkach międzyludzkich**. Dotyczą one ograniczonych umiejętności nawiązania kontaktów, podtrzymywania ich, rozumienia innych osób i dostosowania swoich zachowań do kontekstu społecznego. Kłopoty te w znacznym stopniu ograniczają możliwości osób z autyzmem w zakresie swobodnego funkcjonowania między ludźmi, czerpania satysfakcji z kontaktów z nimi. Dlatego też, niezwykle ważnym i istotnym elementem jest praca nad rozwijaniem umiejętności społecznych już od najmłodszych lat życia.

U większości dzieci, z którymi pracuję, w pierwszym kontakcie trudno określić problemy z wyrażaniem swych uczuć, natomiast wiele z nich jest w stanie dawać wyraz silnym emocjom. Napady złego humoru przez godzinę lub dłużej nie są niczym niezwykłym. Małe dzieci z autyzmem rzadko interesują się potrzebami innych osób. Często reagują krzykiem i kopaniem, jeśli nie mogą zrobić czegoś „po swojemu”. Trudno jest im się bawić zgodnie z rówieśnikami. Nie potrafią łatwo się dzielić, robić czegoś na zmianę czy negocjować. Przytulanie odbywa się zazwyczaj na ich warunkach, ale czasami mogą także odmówić bliższego kontaktu, gdy oferuje go dorosły. Dzieciom tym trudno jest odnaleźć się w neurotypowym świecie, jednak wbrew stereotypom nie oznacza to, że nie chcą one budować relacji – po prostu nie wiedzą, jak to osiągnąć.

Kompetencje a umiejętności

Emocje i kontakty społeczne są dla nas codziennym zjawiskiem i traktujemy je jako coś oczywistego zapominając, że prawidłowe ich kształtowanie stanowi podwaliny pod rozwój każdej innej zdolności umysłowej. Albert Cotugno (autor „Terapii grupowej dla dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu”) **kompetencje społeczne** zapewniające możliwości nabycia umiejętności koniecznych do socjalizacji porównał do „nóg”, które umożliwiają chodzenie, czyli zapewniają możliwość efektywnego wykorzystania umiejętności wchodzenia w różne interakcje. **Umiejętności społeczne** są natomiast faktycznymi narzędziami lub wyuczonymi umiejętnościami wchodzenia w prawidłowe interakcje społeczne i komunikację międzyludzką. Warto też podkreślić, iż niedojrzałe reakcje emocjonalne i zaburzone relacje społeczne osób z ASD będą coraz bardziej widoczne w miarę dojrzewania i wkraczania w dorosłość.

TUS w praktyce

Zagadnienia dotyczące rozwijania kompetencji społeczno - emocjonalnych są bardzo istotne z terapeutycznego punktu widzenia. Istnieją różne metody i techniki, które mają na celu usprawnienie umiejętności społecznych dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, jednak wybór odpowiedniej z nich zależy od stopnia zaburzenia dziecka.

Obszar budowania kompetencji społecznych od wielu lat znajduje się w kręgu moich zainteresowań, dzięki czemu swoją wiedzę i doświadczenie mogę wykorzystywać podczas zajęć Treningu Umiejętności Społecznych (TUS). Ta forma terapii wydaje się być najlepszą formą oddziaływania w przypadku dzieci z autyzmem, ale jak praktyka pokazuje – nie tylko. Warto podkreślić, że właściwości rozwoju poznawczego obserwowane u tej grupy osób występują w różnych

konfiguracjach i nasileniu, nie mniej jednak, możemy stwierdzić, że nawet w przypadku dobrze funkcjonujących osób z autyzmem mamy do czynienia z charakterystycznymi problemami w zakresie rozwoju intelektualnego, co wpływa na ich specyficzne postrzeganie świata, myślenia i uczenia się. Uważam za stosowne stwierdzenie, iż Trening Umiejętności Społecznych jest jedną z form pracy nad umiejętnościami społecznymi, która uwzględnia także charakterystyczne dla autyzmu trudności poznawcze.

TUS jest formą terapii opartą na zasadzie kognitywnego nauczania społecznego. Jego istotnymi elementami są:

- modelownie sytuacji,
- ćwiczenie,
- informacje zwrotne,
- przeniesienie/utrwalenie umiejętności poprzez wykonywanie zadań domowych.

Może być prowadzony w formie klasycznej – z treningiem umiejętności w formie algorytmizacji i scenek ćwiczących umiejętności, ale również może być nakierowany na wspólne doświadczenie, umiejętność współpracy: wprowadzenie różnych zabaw integracyjnych, gier i aktywności wymagających interakcji uczestników.

Zajęcia TUS – co terapeuta wiedzieć powinien

Planując zajęcia z zakresu Treningu Umiejętności Społecznych należy pamiętać o kilku ważnych zasadach:

1. Realizować możemy 2-3 podstawowe cele terapeutyczne (np. praca nad emocjami, rozwijanie umiejętności komunikowania się i umacniania poczucia własnej wartości).
2. Scenariusze powinny mieć ramy – powitania i zakończenia utrzymane w formie stałych rytuałów, wybranych przez grupę.
3. Czas wykonywania jednego zadania i ćwiczenia musi być dostosowany do wieku i poziomu funkcjonowania uczestników – nie może trwać zbyt długo. Prace nad większymi fragmentami należy rozбивać na kilka zajęć.
4. Konieczne jest przeplatanie ćwiczeń i zadań trudniejszych z łatwiejszymi, lub można stosować „przerywniki ruchowe”.
5. Większość poleceń i instrukcji należy wizualizować w formie plansz, piktogramów, itp.
6. Należy zindywidualizować pomoce wizualne tak, aby wszyscy uczestnicy mogli brać udział w zadaniach i ćwiczeniach.
7. Zadania, ćwiczenia i gry powinny być oparte, w możliwie największym stopniu na uruchamianiu relacji, komunikacji między uczestnikami.

Na zakończenie...

Wczesne rozpoczęcie terapii gwarantuje lepsze funkcjonowanie dziecka w środowisku społecznym. Rozpoczęcie terapii koncentrującej się na tworzeniu i doskonaleniu kompetencji społecznych w bardzo wczesnym okresie życia dziecka stanowi więc bazę dla późniejszych efektów. **Im wcześniej dziecku uda się je osiągnąć, tym szybciej w przyszłości będzie mogło zacząć opanowywać złożone umiejętności.**

Sylwia Parólska
Doradca metodyczny w zakresie kształcenia specjalnego
MSCDN Wydział w Ciechanowie
Nauczyciel w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Ciechanowie